

ABD-İRAN GERGİNLİĞİ İRAK'I NASIL ETKİLER?

“

2019'un çalkantılı geçen son aylarının üzerine, Irak'ın yanı sıra Ortadoğu'daki dengeleri hatta küresel politikayı etkileyecek olan ve ABD-İran çekişmesini merkeze alan gelişmeler, Irak'ta hem ülke içi dengeleri hem de bölgesel ve küresel dinamikleri etkileyecek nitelikte olmuştur.

”

Bilgay Duman

*Irak Çalışmaları Koordinatörü
ORSAM*

2020 yılı başta Irak ve Ortadoğu olmak üzere küresel siyaseti etkileyecek düzeyde bir gelişmeyle başlamıştır. 2 Ocak gününü 3 Ocak'a bağlayan gece, İran Devrim Muhafızları Ordusu'na bağlı Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani ile IŞİD sonrası süreçte Irak'taki en önemli askeri ve siyasi aktör haline gelen Haşdi Şabi'nin Başkan Yardım-

cısı Ebu Mehdi el-Mühendis, ABD tarafından gerçekleştirilen bir hava saldırısında hayatını kaybetmiştir. ABD'nin yaptığı suikastta Süleymani ve Mühendis ile birlikte Haşdi Şabi'den yetkililer ve Lübnan Hizbullahı'nın bir üst düzey yetkilisi de öldürülmüştür. 2019'un çalkantılı geçen son aylarının üzerine, Irak'ın yanı sıra Ortadoğu'daki dengeleri hatta küresel politikayı etkileyecek olan ve ABD-İran çekişmesini merkeze alan bu gelişme, Irak'ta hem ülke içi dengeleri hem bölgesel ve küresel dinamikleri etkileyecek nitelikte olmuştur. Söz konusu saldırı “Üçüncü Dünya Sa-

vaşı” senaryolarını bile gündeme getirmiştir. Saldırı sonrası İran'dan en üst düzeyde, yapılan saldırının intikamının alınacağı ve ABD'nin hiçbir bölgede rahat olamayacağına yönelik açıklamalar yapılarak gerginlik yükseltilmiştir. Nitekim İran, 7 Ocak tarihinde Irak'ın Anbar vilayetinde bulunan Ayn el-Esed Üssü ve Erbil'deki Harir Üssü'ne yönelik füze saldırısı düzenlemiştir. Saldırıda can kaybı yaşanmazken, üslerde maddi zararlar ortaya çıkmıştır. Bu saldırı sonrası hem ABD hem İran tarafından tehditle karışık itidal çağrılarının gelmesi ABD-İran çekişmesinin ne yöne doğru gideceğine yönelik soru işaretlerine yol açmıştır. Özellikle ABD-İran gerginliğinin Irak topraklarında somutlaşması, ülkede protestolar devam ederken Irak'ın geleceğinin daha açık bir dille sorgulanmasına yol açmıştır.

Zira önce 31 Ocak 2019'da Bağdat'taki ABD Büyükelçiliği'ne İran yanlısı milis grupların üyeleri tarafından yapılan baskın, sonrasında Süleymani ve Mühendis'e yönelik suikast ve son olarak Irak'ta ABD askerlerinin bulunduğu üslere yönelik füze saldırısı ile Irak merkezli ABD-İran çekişmesinin boyut

değiştirdiği görülmektedir. Özellikle ABD eski Başkanı Barack Obama döneminde, ABD ve İran arasında kontrollü bir gerginlik olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, son yaşanan gelişmelerle kontrollü gerginlik eylemselliğe dönüşmüştür. Aslında Irak

merkezli ABD ve İran arasındaki ilişki biçiminin çatışma alanında değil, işbirliği alanında büyüdüğünü söylemek yerinde olacaktır. Özellikle Irak'ta hükümet kurma süreçlerine bakıldığında, ABD ve İran'ın üzerinde anlaştığı ortak isimlerin başbakan olduğu ve hükümeti oluşturduğu görülmektedir. Nitekim bugüne kadarki bütün başbakan ve hatta cumhurbaşkanları ABD ve İran'la iyi ilişkileri olan kişiler olmuştur. Bu nedenle Irak'ta bir ABD-İran dengesi olduğundan bahsetmek mümkündür. Nitekim Nuri el-Maliki'nin ikinci başbakanlığı döneminde, ABD-İran dengesini İran lehine bozması sonrasında üçüncü dönem başbakanlığına izin verilmediği düşünüldüğünde, ABD-İran dengesinin Irak'ta oyun kurucu faktör olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle, son gelişmelerin ABD ve İran arasında Irak'ta yeni bir denge ve ilişki biçimi ortaya çıkaracağı tahmin edilebilir. Zira son olaylar ABD ve İran arasındaki hesaplaşmanın devam edeceği bölge olarak Irak'ı göstermektedir. Nitekim her iki tarafın da birbirine en kolay hamle yapabileceği yerin Irak olduğu artık açık bir şekilde görülmektedir. Bu durum Irak'ın geleceğini de olumsuz yönde etkilemektedir. ABD-İran çekişmesinin yanında Irak iç siyasetinin kaotik durumu da düşünüldüğünde, Irak'taki istikrar-sızlığın giderek artan bir nitelik arz edeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bununla birlikte ABD ve İran'ın karşılıklı olarak Irak'ta birbirini hedef alması, Irak'ın devletsel varlığını ve egemenliğini de hedef almakta ve zayıflatmaktadır. 1 Ekim'de başlayan ve ağırlıklı olarak Şiiilerin katıldığı protestolar sonrasında 29 Kasım'da Başbakan Adil Abdülmehdi'nin istifasının ardından ülkedeki Şii gruplar arasında yaşanan ayrışma nedeniyle yeni başbakan halen belirlenebilmiş değildir. İran destekli grupların başbakan adayını kabul etmeyen Cumhurbaşkanı Berham Salih de halkın kabul etmeyeceği bir adayı başbakan olarak hükümet kurmakla görevlendirmek yerine istifayı tercih edeceğine yönelik bir açıklama yapmıştır. Bu noktada ABD-İran arasında yaşanan gerilimin yeni hükümet sürecini belirsizliğe ittiği görülmektedir. Öte yandan protestocuların talepleri konusunda ayrışma yaşayan Şii gruplar her ne kadar Süleymani ve Mühendis suikastında benzer tepkiler sergilese

dahi İran
yanlısı
Şii

gruplar dışındaki Şiiiler, ABD-İran arasındaki gerilimin Irak sahasında yaşanmasını istememekte ve bu çatışmaya taraf olmaktan kaçınmaktadır. Nitekim Süleymani ve Mühendis'in öldürülmesi ile hızı azalan protesto gösterileri, sonrasında yeniden canlanmış ve Irak'taki dış müdahaleye ilişkin tepkiler daha yüksek sesle gösterilmeye başlanmıştır.

“

ABD-İran gerilimi ülkedeki şiddetin eğilimini yükseltmiş durumdadır. Protestocular ile güvenlik güçleri ve milis gruplar arasındaki gerginliğin çatışma boyutuna ulaşması sonucu özellikle göstericilere yönelik şiddet eylemleri gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan ABD'nin hedef aldığı Ketaib Hizbullah başta olmak üzere İran'a yakın Asaib Ehlul Hak, Bedir Örgütü ve Nucebba Hareketi gibi gruplar hem ABD'nin Irak'taki varlığını hem de bu varlık nedeniyle hükümet ve parlamentoyu tehdit etmektedir.

”

Bu konuda Irak'taki en büyük Şii dini merci Ayetullah Ali El-Sistani'nin rahatsız olduğu bilinmektedir. Zira ABD-İran gerilimi ülkedeki şiddetin eğilimini yükseltmiş durumdadır. Protestocular ile güvenlik güçleri ve milis gruplar arasındaki gerginliğin çatışma boyutuna ulaşması sonucu özellikle göstericilere yönelik şiddet

rak, Irak'taki yabancı güçlerin çıkarılması yönünde bir karar almıştır. Ancak, Parlamento'da yapılan bu toplantıya Sünni Arap, Kürt ve Türkmen milletvekilleri katılmamıştır. Bu anlamıyla ABD-İran çekişmesinin ülkedeki kamplaşmayı derinleştirdiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Söz konusu durum bütün taraflar açısından bir tedirginlik oluşturmaktadır. Nitekim protestolara dahi katılma konusunda temkinli davranan Sünni Araplar, Tahran ve Tahran destekli milis grupların hedefi haline gelmekten çekinmektedir. Abdülmehti hükümetiyle iyi ilişkileri olan Kürtler ise ABD-İran gerilimi konusunda itidal çağrılarını yapsa da Sünnilerle benzer kaygılar taşıyarak, ABD merkezli bir politika benimsemektedir. Türkmenler de ABD-İran geriliminin Irak'ta yaşanmasından rahatsızdır. ABD'nin Irak'tan çekilmesi ihtimalinin gerçekleşmesi halinde ülkede İran'ın ve İran destekli grupların baskılarının pekişeceğini yönünde genel bir görüşün hakim olduğunu söylemek mümkündür. Mühendis'in öldürülmesinin ardından Haşdi Şabi Başkan Yardımcılığına İran yanlısı Bedir Örgütü Komutanı Hadi el-Amiri'nin geleceği yönündeki bilgiler Tahran'ın Haşdi Şabi üzerindeki etkinliğinin devam etmesine işaret olarak görülmektedir.

Öte yandan 1 Ekim'den bu yana devam eden protesto gösterilerinde ortaya çıkan Iraklılık kimliği ve İran karşıtlığı, Irak'ın geleceği açısından önemli bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar ABD'nin yaptığı suikast Şiiler arasında duygusal bir konsolidasyon sağlasa da reelpolitik açıdan İran

ve Irak Şiileri arasındaki derin ayrışmanın bitmesinin kolay olmadığını söyleyebilir. Hatta ABD ve İran'ın son yaptığı operasyonların yeniden Irak sahasında yaşanması, İran'a yönelik tepkinin devam etmesine yol açmıştır. Nitekim Süleymani'nin öldürülmesi nedeniyle Irak'ın bazı bölgelerinde sevinç gösterileri dahi yapılmıştır. Bu durum İran'ın Irak'taki müdahalesine yönelik tepkilerin hangi boyutlara ulaştığının açık bir göstergesidir. Ancak, Haşdi Şabi içerisindeki İran'a yakın gruplar da protestolardan rahatsızlık duymakta ve zaman zaman sokağa yönelik orantısız güç kullanmaktadır. Bu anlamıyla protestoların, ABD-İran arasındaki çatışmanın Irak sahasında yansımalarına ve Haşdi Şabi ile güvenlik güçlerinin orantısız şiddetine rağmen devam edeceği görülmektedir. Bu konuda halkın talepleri yerine getirilene kadar geri adım atmayacağını söylemek mümkündür.

Çatışma dinamiklerinin gittikçe artması, Irak'ı içinden çıkılmaz bir şiddet sarmalına sürükleyebilir. Nitekim IŞİD'in Irak'taki eylem kapasitesini arttırması da dikkat çekicidir. 2019 yılı itibarıyla IŞİD'in, Irak'ın kuzeyinde alan hakimiyetinden yoksun; fakat çok sayıda hücre yapılanması geliştirdiği bilinmektedir. Türkmen nüfusun da yoğun olarak yaşadığı Kerkük, Musul, Diyala ve Selahattin gibi vilayetlerde yıl içerisinde gücünü arttırdığı gözlemlenmektedir. Örgüt, 2017 öncesinde olduğu gibi toprak hakimiyetini korumak amaçlı büyük ölçekli saldırılar yerine gayrinizami harp çerçevesinde bir saldırı

stratejisi uygulamaktadır. Özellikle 2019'un ikinci yarısında IŞİD saldırıları nedeniyle Irak Ordusu, federal polis kuvvetleri ve Haşdi Şabi mensupları ciddi kayıplar yaşamıştır. Irak'taki hükümet karşıtı protestoların başlaması ile birlikte ortaya çıkan güvenlik boşluklarından da yararlanarak saldırı kapasitesini arttıran IŞİD'in, ABD-İran geriliminin tırmanması halinde daha da güçleneceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Tüm bu gelişmelerin Irak'ta siyasi, idari ve güvenlik noktasında bir güç boşluğu ortaya çıkardığı görülmektedir. Bu durum devletin temellerini gittikçe zayıflatmaktadır. Mevcut durum itibarıyla Irak'ta devletin işlemez hale geldiği görülmektedir. Milis yapıların Irak siyasetine etkin bir şekilde sirayet ettiği düşünüldüğünde, bu durum Irak'taki devlet kurumsallaşması için büyük bir probleme yol açmaktadır. Zira devletteki kurumsal yapının bir türlü sağlanamaması, milis yapıların devlet üzerinde etkili olmasını beraberinde getirmektedir. Bu da devleti milislerin etkili olduğu bir yapıya dönüştürmektedir. Böylece milis yapılar devlet aygıtlarını kullanarak daha da güçlenmekte ve devletin kurumsal meşruiyetini zayıflatmaktadır. Dolayısıyla, Iraklı yetkililerin ABD ve İran çekişmesinden uzak ve dengeli bir siyaset üretmesi, ülkenin geleceği açısından son derece kritiktir. Eğer Irak tekrar dizginlerini ele alamazsa, ülkenin siyasi birliği ve toprak bütünlüğüne zarar verecek gelişmelerin yaşanması istenir bile değildir. ■